

Srdan Radović

Etnografski institut SANU, Beograd

srdjan.radovic@ei.sanu.ac.rs

Seks i grad, nekad i sad: prijem serije produženog trajanja kod generacije produžene mladosti*

Apstrakt: Jedna od najpopularnijih televizijskih serija u 21. veku, „Seks i grad”, do danas ostvaruje značajan medijski i kulturni uticaj, što je vidljivo i preko proizvodnje tematskih filmova, te nastavka ove serije („I tek tako...”) iz 2021. godine. U ovom radu se diskutuje dvodecenijski javni život ovog medijskog teksta, kao i prijem originalne serije i njenog nastavka u lokalnom kontekstu u Srbiji. Posebno se istražuje recepcija fenomena „Seks i grad” među pripadnicima medijske generacije X u Srbiji, koliko je serija ostavila traga, te koja značenja i vrednosti se vezuju uz nju. Na osnovu diskusija s ispitanicima takođe se razmatra i prijem skorog nastavka ove serije („I tek tako...”), čime pokušava da se osvetli i pitanje eventualnog stvaranja i sadržaja generacijske semantike vezane za ovaj element televizijske kulture.

Ključne reči: *Seks i grad, I tek tako*, televizijske serije, televizijska kultura, recepcija serije

Uvod

Mediji i antropologija se već duže vreme nalaze u uglavnom srećnoj i stabilnoj vezi koja je započela osvrtnjem antropologa na neposredni svet oko sebe i prepoznavanjem suštinskog značaja koji mediji i popularna kultura imaju na izgradnju vrednosti kod zajednica i pojedinaca u okviru kompleksnog i potrošačkog društva. Svakodnevnica je postala odlučujuće oblikovana konzumacijom različitih medija koja se povećavala u priličnoj korelaciji sa procesima modernizacije u svim njenim varijantama u različitim društvima. Od polovine 20. veka televizija u razvijenim i zemljama u razvoju postaje verovatno najdominantniji medij i jedan od centralnih vidova ispunjavanja dokolice ali i kulturnog učenja, da bi na vremenski fluidnom prelazu iz modernosti u post-modernost postala op-

* Rad je rezultat istraživanja sprovedenog na Etnografskom institutu SANU na osnovu ugovora sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. ugovora 451-03-68/2022-14/200173).

šteprisutna (pa i svemoćna) – moglo bi se reći da je tek opšte rašireno korišćenje interneta u 21. veku potisnulo jasnu prevlast televizije u sistemu medijskih kanala komunikacije. Uspešnost televizije kao medija u 20. veku, a i danas, može se objasniti i njenim „bardskim”, pripovedačkim karakterom – ona u savremenom društvu ima i funkciju medijatora jezika i kulturnih poruka, i poput oralnih naratora u tradicionalnim društvima ona „priča priče” i deseminira savremene mitove (Fiske and Hartley 1996, 85, 88). Među mnogim oblicima koji se proizvode i prenose kroz televizijski diskurs, izrazito su pripovednog karaktera televizijske serije (dramska forma nastala upravo u okviru televizijske industrije), eksplicitno narativnog karaktera koje, za razliku od drugih televizijskih oblika koji takođe imaju naratološke elemente, otvoreno „pričaju priče” gledaocima. Sa prodorom TV aparata u domaćinstva pripovesti iz televizijskih serija su zadobile veliku popularnost – tradicionalnu želju za saznajnim i popunjavanjem dokolice pripovestima koje nisu lično doživljene, televizijska serija zadovoljava u domaćinstvu putem dvostrukog informacijskog kanala, i zvučnog i vizuelnog, što ranije pripovedne forme i nevizuelni mediji u kući nisu imali (Allrath et al. 2005, 2,3). Uz ovakvu popularnu televizijsku formu ne dolaze dakako samo priče već i čitav niz drugih, ne nužno eksplicitnih, poruka i značenja. Tako se televizijska serija može tumačiti i kao kulturni tekst, skup označavajućih kulturnih praksi sačinjen od kombinacije znakova koji u interakciji sa primaocem poruke (konzumentom serije) i njegovim okruženjem stvara različita značenja (Fiske 1990, 66). Čitanje teksta je dakako uslovljeno socio-kulturnom pozicioniranošću konzumenta koji prema modelu Sjuarta Hola (Stuart Hall) u najvećem broju slučajeva modifikuje dominantnu poruku teksta koji je strukturiran na taj način da navodi na generisanje određenog preferiranog značenja (Hall 1997, 98–102). Polisemija, višeznačnost serija kao tekstova se uzima za početnu premisu većine istraživanja, svakako u studijama kulture koje su među prvima počele da ovu televizijsku formu tretiraju kao relevantan predmet istraživanja.

Televizijske serije su postale predmet istraživanja i u drugim društvenim i humanističkim disciplinama, najčešće kao deo mozaika sveprisutne popularne kulture, a to je slučaj i sa antropologijom. U etnologiji i antropologiji u Srbiji ovo je posebno tačna konstatacija, imajući u vidu dugačku tradiciju istraživanja medija i popularne kulture, pa tako i televizijskih serija – u gotovo dvadesetogodišnjem bavljenju domaćih antropologa serijama, interpretiran je čitav niz ovakvih tekstova iz različitih pristupa. Ponajviše su se ovdašnji etnolozi i antropolozi bavili domaćom televizijskom kulturom i serijama, i sada postoji već zavidna bibliografija etnoantropoloških interpretacija srpskih i jugoslovenskih TV serija, ponajviše onih koje bi se mogle označiti kao humorističke i porodične televizijske serije.¹ No, i inostrane serije su bile predmet istraživanja, i to vrlo opravdano: može se reći da televizija deluje globalno – „u pitanju je tehnologija

¹ Za najnoviji monografski doprinos ovoj tematici v. Erdei 2020.

koja omogućava prelazak socio-kulturnih granica ali se značenja televizije, odnosno, ne-lokalna iskustva tumače u lokalnom kontekstu” (Kovačević i Brujić 2014, 397). U tom smislu, „domaća” interpretacija „stranog” teksta (u ovom slučaju televizijske serije), otvara nove prozore tumačenja koji su relevantni i zbog trenutno opšte prisutnosti stranih, poglavito anglofonih serija u našem društvu, najrazličitijih žanrova i kulturnih niša.² Jedan broj domaćih antropoloških radova je interpretirao i odjek televizijskih formi u lokalnom kontekstu, a kada je to rađeno tumačena je i recepcija stranih televizijskih serija (v. npr. Gavrilović 2011). Upravo na ovom konceptualnom tragu istraživanja značenja i prijema inostrane televizijske serije među ovdašnjim gledaocima i konzumentima kulturnih tekstova, u nastavku rada pokušaće da se razotkrije i pojedini aspekti lokalne recepcije jedne od globalno najprepoznatljivijih TV serija u 21. veku, koja će (zajedno sa svojim naknadnim televizijskim i inim medijskim iteracijama) uskoro izbrojati 25 godina kontinuiranog kulturnog uticaja.

„Seks i grad”, prvi put

„Seks i grad” (*Sex and the City*) je američka televizijska serija dramaturški bazirana na kolumnama spisateljice Kendis Bušel (Candace Bushnell) objavljivanim u novinama *The New York Observer* od 1994. do 1996. godine (kolumne su pak sabrane i adaptirane u popularni roman). Prikazivanje serije produkcijske i kablovske televizijske kuće HBO otpočelo je 6. juna 1998. godine u SAD i nekim drugim zapadnim zemljama, i od početka je pobudilo znatnu pažnju i popularnost, a ubrzo i kulturni status. Serija je prikazivana kroz šest sezona (ukupno 94 epizode) zaključno sa 2004. godinom, i u toku skoro šest godina njenog premijernog prikazivanja osvojila je niz televizijskih nagrada (uključujući šest *Emi/Emmy* nagrada i sedam *Zlatnih globusa*). Iznimni medijski i kulturni uticaj koji je ova serija ostvarila vidi se i iz toga da je uvrštena na listu „100 najboljih TV programa svih vremena” američkog časopisa *Tajm (Time)* 2007. godine. Iako se ponekad označava kao humoristička serija, „Seks i grad” nije klasičan *sitcom* (situaciona komedija) pošto naracija serije nije nužno zasnovana na komičnim zapletima. Žanrovski bi se ova serija možda pre mogla podvesti pod kategoriju hibridne (postmoderne) serije, odnosno televizijske serije čiji žanrovski sinkretizam izmiče jasnoj klasifikaciji (Barker 2000, 155; Wilson 1993, 247); malo preciznije bi se „Seks i grad” mogao označiti kao komedija sa elementima drame (*comedy-drama, dramedy*).³

² Od najrecentnijih tekstova koji se bave podžanrovskim serijama v. Žikić 2022.

³ Tako je serija za američku televizijsku nagradu *Emi* svrstana u (tradicionalnu) žanrovsku kategoriju komične (humorističke) serije, a za nagradu *Zlatni globus* u kategoriju televizijski mjuzikl ili komedija.

Seriya prati dešavanja vezana za četiri prijateljice u tridesetim i ranim četrdesetim godinama života (Keri, Miranda, Samanta i Šarlota, pripadnice američke više srednje klase) u mondenskom i hektičnom mizanscenu Njujorka. Poveznica čitave serije dugog trajanja upravo su njeni glavni likovi, minuciozno oslikani i svaki s izrazitom posebnošću i prepoznatljivošću. Pošto se radi o već globalno (pre)poznatom medijskom fenomenu koji je otpočeo još krajem prošloga stola, nije uputno ulaziti u detaljniju elaboraciju narativnog toka ove serije višegodišnjeg trajanja, no treba podsetiti na nekoliko njenih osnovnih karakteristika. Tematski se ova dugačka serija razvijala oko dvostrukog okvira: metropolskog grada – Njujork iz perspektive dobrostojećeg i potrošačkog životnog stila, te za to doba inovativnog pristupa seksu, no ne samo njemu. Seks iz naslova serije je bio svojevrsni mamac nabačen publici za pripovedanje i prikazivanje ličnih odnosa (društvenih, emocionalnih, poslovnih, pa i seksualnih) između glavnih likova i drugih junaka serije. Inicijalno potenciranje, i među publikom, seksa kao centralnog aspekta serije, više je proizlazilo iz otvorenog i tada novog diskursa u kojem se prikazivao seksualni život, nego iz centralne i isključive pozicioniranosti teme seksa u sveukupnom tekstu serije (Radović 2002, 64). U ovoj seriji glavni ženski likovi označeni su karakteristikama koje su u klasično (moderno) doba zapadnih televizijskih serija najčešće bile rezervisane za muške likove – aktivne individualke koje su centralne u naraciji serije, i to bez implementacije „inkorporativnog mehanizma” koji je glavne ženske likove, koji nisu stereotipizirani (majke, supruge, domaćice i sl.), dramaturški maskulinizovao kroz vodeće likove žena detektiva, advokata, korporativnih šefova i sl. (Fiske 1987, 38). Tradicionalno shvaćene rodne uloge u seriji „Seks i grad” bile su invertirane u odnosu na dotadašnji glavni tok televizijskih serija, i upravo je ovakva inverzija pobudila i pozitivnu i negativnu javnu fascinaciju serijom na samom kraju 20. i početkom 21. veka. Javne reakcije u vreme premijernog prikazivanja serije kretale su se od oduševljenja otvorenošću i inovativnošću njenog sadržaja (za koji se držalo da prilično realno oslikava tadašnje žensko iskustvo i metropolski, primarno njujorški *lajfstajl*), do kritika koje su seriju videle kao banalnu hroniku efemernih trendova tog doba. Ona je tumačena i kao oslobađajuća za žene i popkulturni doprinos njihovoj emancipaciji, ali je označavana i kao postfeministička,⁴ te doživljavala feminističke kritike iz medijskih i akademskih krugova (v. Kosanović 2008). Tokom zadnje dve decenije stvorena je obimna akademska produkcija vezana za „Seks i grad”, sa različitim istraživačkim tematskim fokusima (v. npr. Acass and McCabe 2004; od domaćih doprinosa v. Šovanec 2015). U doba originalnog prikazivanja serija nije imala status jasnog šampiona na zapadnim listama gledanosti, ali je uz sebe okupljala vernu publiku, a i u Srbiji – frapantna su bila prekidanja druženja, zabava, čak i televizijskih

⁴ Kompleksna značenja pojma postfeminizam (kao i gotovo svake „post” paradigme) prelamaju se u velikoj meri i kroz ovu seriju – v. Veseljević Jerković 2012.

prenosa sportskih događaja kojima je tokom 2002. (prve godine prikazivanja serije) prisustvovao autor teksta (Radović 2002, 63).

„Seks i grad” u Srbiji je počeo sa emitovanjem 21. januara 2002. na televiziji B92, sa četvorogodišnjim kašnjenjem u odnosu na publiku na Zapadu, te su do septembra iste godine na ovoj stanici prikazane tada otkupljene sezone serije (te jeseni je počelo i repriziranje emitovanih epizoda, a idućih godina i nove sezone serije). Da se radi o nečemu novom na tadašnjem televizijskom nebu u Srbiji najavljivao je i Miško Bilbija, programski urednik na TV B92, navodeći za seriju da je „veoma provokativna, ali u stilu ‘ništa se ne vidi, a sve se nazire’.”⁵ I zaista, „Seks i grad” je izazvao znatne reakcije među domaćom publikom i javnim poslenicima, manje-više slične kao i u drugim zemljama. Pored ostalih stvari, otvoreno pripovedanje o seksu u seriji je predstavljalo priličnu novinu za to doba i izazivalo je najviše reakcija, te su kao „ključne reči” serije izdvajane naprimer ove: „flert, glamur, konfete, fluid, hormoni, penetracija, ejakulacija, skrivene misli za vreme orgazma.”⁶ Naracija, poglavito iz ženskog rakursa, o seksu, ljubavi i uopšte životu, u kombinaciji sa glamuroznim životnim stilom Njujorka izazivala je dvostruku fascinaciju među gledaocima u Srbiji u doba samih početaka mukotrpane (druge faze) tranzicije u Srbiji. Pozitivna fascinacija ekstrovertnim, liberalnim, privilegovanim i uglavnom nesputanim životnim stilom i svetonazorima koji su prikazivani u seriji bila je prisutna kod većine gledalaca serije, posebno gledateljki, često zato što je upravo ovoga nedostajalo u životnoj svakodnevnici ranih dvehiljaditih godina kod nas (Radović 2002, 65–66). Fasciniranost serijom rezultat je jednostavne formule: „sex + shopping + New York; svako je ovde našao ono što je tražio.”⁷ S druge strane, negativna fascinacija je bila usmerena ka istim tim elementima u seriji, gde su oni pak čitani kao mizandrija, nemoral, lažna identifikacija, pomodarstvo ili površnost, i što se tiče sadržaja serije i prijema kod pojedinih gledalaca. Kao što je slučaj i s drugim (televizijskim) kulturnim tekstovima, i „Seks i grad” je podložan različitim čitanjima (i tumačenjima) od strane i stručnog (akademska, kulturna i medijska zajednica) i opšteg auditorija (široka televizijska publika), a novi narativi i dramske karakterizacije u ovoj seriji su početkom 2000-ih godina u Srbiji dale obilje motiva za mnogobrojna čitanja.⁸ To je bilo evidentno i iz istraživanja koje su 2004. sprovele antropološkinja Slobodanka Dekić i sociološkinja Danica Minić sa ženskom publikom ove serije u Srbiji (Minić i Dekić 2004), gde

⁵ Iz teksta D. Matić. 2002. „O seksu i novcu.” *NIN* br. 2664, 17. 1. 2002.

⁶ U Z. Panović. 2002. „Seks i grad”. *Danas*, 2002.

⁷ Iz teksta Marine Blagojević. 2002. „Seks i grad, feministička urbana bajka”, url: www.awin.org.yu, arhivirano.

⁸ Marina Blagojević u svom tekstu „Seks i grad, feministička urbana bajka” kao posebnu (pozitivnu) novinu koju je u televizijskom diskursu donela ova serija ističe zajednicu prijateljstva ostvarenu između junakinja serije i podršku koju one međusobno pružaju. Takođe v. Jovanović 2016.

su ispitanice (u trenutku istraživanja trajala je druga godina prikazivanja serije kod nas) iskazale izuzetnu zainteresovanost za seriju: mahom pozitivne reakcije na seriju su se kretale od entuzijazma i šokiranosti, do razočaranja (kako među ispitanicama tako i u njihovom porodičnom i socijalnom krugu), ali vrlo retko je prijavljivana ravnodušnost – „Seks i grad” je publici, ne samo u Srbiji, podstirao nešto do tada na televiziji uglavnom neviđeno.

Nekada i sada

To nešto ranije neviđeno što je nudio „Seks i grad” koincidiralo je i sa značajnim promenama u televizijskoj kulturi u to vreme. Pola godine nakon nje debitovala je još jedna serija koja će radikalno izmeniti dramske televizijske forme, „Porodica Soprano” (*The Sopranos*), koja se u toku šest sezona emitovala od 1999. do 2007. godine (takođe na programu HBO). S ovim serijama otpočinje definitivni uzlet kablovskih televizija i njihovih produkcija u zapadnom svetu, a koja će predstavljati uvodnu epizodu strelovitog razvoja i diversifikacije televizijskog iskustva u 21. veku, koja je dovela do aktuelne ere mobilnog praćenja TV formi i striming televizije (*streaming TV*). U ovo doba dolazi i do uvećanih umetničkih i produkcijskih ambicija dramskih televizijskih proizvoda i njihove transformacije u legitimnu umetničku formu uporedivu sa filmovima, kako putem kreiranja kompleksnijih likova i naracije, tako i daljom hibridizacijom i usložnjavanjem žanrova. Hibridne (postmoderne) TV serije javljaju se na najvećem svetskom televizijskom tržištu, američkom, osamdesetih godina prošlog veka u doba izrazite ideološke i svetonazorske kontradiktornosti Reganovog doba, i predstavljaju svojevrsni medijski indikator postmodernizacije (Barker 2000, 155),⁹ a popularnost određenog žanra može se objasniti i bliskošću njegovih konvencija sa dominantnom ideologijom epohe (Fiske 1987, 112–113). U tom smislu uspeh i popularnost hibridnih serija od kraja devedesetih godina svedoči o vrlo postmodernom stanju i kulturnih (televizijskih) tekstova i njihove publike. Serija „Seks i grad” nije postmoderna samo po svom žanrovskom određenju i sadržaju, već i zbog prelijanja u druge, netelevisijske segmente (popularne) kulture, i to globalno.¹⁰ Do današnjeg doba je ova serija sa svojim udarnim tropima izrazito intertekstualna

⁹ Kao najpoznatije rane hibridne, odnosno postmoderne serije navode se „Poroci Majamija” (*Miami Vice*) i „Tvin Peaks” (*Twin Peaks*) – Wilson 1993, 247.

¹⁰ Uticaj na druge domene popularne kulture i medija je dakako najočekivaniji, svakako i preko jezičkih granica. Tako su prema ovoj seriji modelovane televizijske serije u drugim zemljama – u Srbiji je to bila serija „Lisice” (emitovana 2002. i 2003. godine), a npr. u Rusiji popularna serija „Balzakovo doba, ili svi muškarci su...” („*Бальзаковский возраст, или Все мужики сво...*”), prikazivana 2004. i 2005. godine. Za komparaciju serija „Seks i grad” i „Lisice”, te izgradnju likova u obe serije uz analizu različitih društvenih konteksta, v. Šovanec (2015, 44–58).

time što se na nju referiše u nizu drugih kulturnih tekstova i oblastima društvene stvarnosti. Uticaj mode i modne industrije na seriju, a i obratno, postao je evidentan već i u toku originalnog prikazivanja serije, a transferi sadržaja izvršeni su i između ove serije i domena visoke kulture.¹¹ Tokom dvehiljaditih godina nekoliko severnoameričkih univerziteta imalo je nastavne predmete posvećene seriji, a fraza „*Sex and the City*” postala je zgodan označitelj za najrazličitije stvari povezane bilo sa seksualnošću bilo sa urbanitetom.¹² Možda najfrapantniji uticaj je onaj na privredu: ne samo da su organizovane i prekookeanske tematske ture za Njujork (oblikovane spram događanja u seriji) i da je ovaj grad na dodatne načine brendiran kao putnička destinacija, već se ova vrsta turističkog brendinga i organizacija tura sprovode do današnjeg dana.¹³

Monetizacija „Seksa i grada” (i izvan domena televizijske industrije) nas takođe podseća da serije ne predstavljaju samo dramsku formu, kulturni tekst ili segment popularne kulture, već i medijski proizvod, robu koja generiše profit, a da je televizija do danas jedna od vodećih kulturnih industrija. U savremenom dobu, nastanak proizvoda popularne kulture analogan je sistematičnom procesu koji industrija koristi za proizvodnju velikih količina roba – industrijski način proizvodnje prešao je i na kulturne i umetničke prakse, a kulturna industrija obilato koristi princip tekuće trake u proizvodnji (Bulc 2004, 36, 37). Ovaj se princip svakako koristi kod proizvodnje televizijskih serija čije se sezone produžavaju koliko god je moguće, a recikliranje motiva i sadržaja i u drugim medijima (filmovi, knjige, muzika i sl.) je već redovna stvar u postmodernom periodu. Imajući u vidu popularnost i dugotrajni kulturni uticaj ove serije i nakon prestanka njenog premijernog prikazivanja, bilo je očekivano da se proi-

¹¹ Npr. pojavljivanje poznate konceptualne umetnice Marine Abramović u jednoj od epizoda serije, a s druge strane transfera npr. otkup laptopa na kojem je lik Keri pisala svoje kolumne u seriji za zbirku Nacionalnog muzeja američke istorije (*Smithsonian*) u Vašingtonu.

¹² Tako je npr. nekoliko visokoškolskih kurseva koji se bave pitanjima seksa i seksualnosti u gradovima nosilo doslovni naziv serije. V. takođe tekst Škokić 2006. Izuzetan uticaj koji je serija izvršila na pojedine segmente društvene i kulturne zbilje kao da je bila iznenađenje za neke autore ove serije, o čemu svedoči naknadni iskaz izvršnog producenta Derena Stara (Darren Star): „Nakon što smo uradili pilot epizodu, Kendis [Bušnel] me podela na put u rizort *Four Seasons Nevis*. Sećam se kako je rekla ‘Podučavaće ovu seriju na univerzitetima’. Ja sam reagovao: ‘O čemu ti to? Ja se nadam da serija uopšte bude emitovana’. Ona je od početka bila vrlo entuzijastična, a ja sam razmišljao da li ću ikada više raditi, i da li će ljudi pogrešno shvatiti seriju misleći da je pornografska” (prevod autora) – Steven Kurutz. 2018. „It’s an It Girl! The Birth of ‘Sex and the City’”. *The New York Times*, 6. jun 2018, online edition, url: [/www.nytimes.com/2018/06/06/style/how-did-sex-and-the-city-start.html](http://www.nytimes.com/2018/06/06/style/how-did-sex-and-the-city-start.html) (pristupljeno 30. marta 2022.).

¹³ Zvanični sajt autorizovan od strane gradske uprave za promociju turizma u Njujorku (nycgo.com) je krajem marta 2022. godine nudio čak tri tematska obilaska inspirisana serijom.

zvedu njeni derivati koji bi ostvarivali novu dobit i održavali njen kulturni status i mimo emitovanja repriza i prodaje DVD diskova. Tako je došlo i do snimanja dva dugometražna filma sa gotovo celokupnom glumačkom postavom serije, a koji su najavljivani kao njeni narativni nastavci: film „Seks i grad” (*Sex and the City*) 2008., i film „Seks i grad 2” (*Sex and the City 2*) 2010. godine. Oba filma su naišla na ambivalentan prijem među kritikom i publikom, no svakako su ostvarili svoj primarni cilj pošto su bili uspešni po pitanju gledanosti i zarade u bioskopima i onlajn. Od završetka poslednje sezone serije u medijima se sporadično pominjala i mogućnost nastavka snimanja same serije (zasigurno i kao vrsta medijske strategije na održavanju uticaja i prepoznatljivosti serije), i pominjanje ovakve mogućnosti trajalo je sve do početka 2021. godine kada je najavljeno emitovanje nastavka ove serije.

Serijska *And Just Like That...* (na televizijskim platformama u Srbiji i jezički bliskim zemljama prevedena kao „I tek tako...”), televizijske produkcije *HBO Maks*, počela je s prikazivanjem 9. decembra 2021. na različitim *HBO* striming platformama u svetu (nešto kasnije i na drugim), i završila je s emitovanjem 3. februara 2022. (ukupno deset epizoda). Izvorno je najavljena kao mini serija, no već je obznanjeno i snimanje njene druge sezone. Najavljivana kao nastavak (*sequel*) serije „Seks i grad”, ova serija se narativno nadovezuje na zaplete iz filma „Seks i grad 2”, i u njoj se pojavljuje većina likova iz originalnog televizijskog serijala (sa primetnim odsustvom jednog od glavnih likova, Samante), koji su u aktuelnom, produženom trajanju serije uglavnom u pedesetim godinama života, te i dalje locirani u Njujorku. No, ako je grad Njujork ostao konstanta, drugi naslovni element prvotne serije, seks, izgleda nije prominentan kao ranije, već se radnja serije više usredsređuje na lične, porodične i poslovne odnose sada tri glavna lika, a koji većinom uključuju ozbiljne teme poput odnosa s decom, smrt u porodici, alkoholizam, starenje i bolest, i druge. Ovo „sazrevanje” serije i njeno premotavanje u 2021. godinu i kasne srednje godine glavnih likova za sada nije palo na baš plodno tlo, što bi se moglo iščitati iz inicijalnih javnih reakcija na sadržaj serije u svetskim i regionalnim medijima. One većinom nisu štetele produkcijsko uskrnuće nekoć vrlo popularne serije, a kritike su ciljale na nekoliko tačaka, među ostalim i na percipirani preveliki tematski fokus na pitanja gubitka i starenja, te, kako se smatra, nevešto uvođenje likova iz reda etničkih i rodničkih manjina u seriju; ovakva trenutna recepcija nove serije među medijskim poslenicima mogla bi se sažeti naslovima poput „I tek tako, sve je krenulo po krivu”, ili „Kako je propao Seks i grad”.¹⁴ Naravno, s obzirom na vrlo recentno prikazivanje ove serije veći broj i diversifikovanije reakcije u javnosti se verovatno tek očekuju, no ni inicijalni

¹⁴ Novinski članci: Poniewozik, James. 2021. „‘And Just Like That’, It All Went Wrong’.” *The New York Times*, online edition, Dec. 9 2021, url: www.nytimes.com/2021/12/09/arts/television/review-and-just-like-that.html; Ljevak, Kristina. 2022. „Kako je propao Seks i grad.” *Prometej.ba*, online, url: www.prometej.ba/clanak/kultura/ritam-nereda/kako-je-propao-seks-i-grad-5155. Člancima pristupljeno 2. marta 2022.

hladni prijem nije iznenađujuć – nastavci uspešnih TV serija (pa i filmova), generalno nailaze na izoštrenu kritiku, a novi život starih televizijskih serija balansira između referisanja na od ranije poznato i prepoznatljivo, i uvođenja novina koje televizijski proizvod treba da učine dovoljno drugačijim. Dobitak, i finansijski i kulturalni, zasnovan na „staroj slavi” neumitno nosi određene rizike.

Na osnovu prethodno izloženog moglo bi se приметiti da je nasleđe izvornog „Seks i grada”, skoro pa dvadeset godina nakon završetka originalne serije, dovoljno prisutno i značajno da se snima njen nastavak, odnosno dopiše (kulturni) tekst nakon dugačke pauze. Globalna fascinacija ovom serijom uslovlila je njen novi, drugi život, i „Seks i grad” mogao bi se označiti kao serija produženog trajanja. No, za sada slab javni odjek aktuelnog nastavka serije postavlja i pitanje koliko dugo može da se produžava rok trajanja televizijskog „brenda” ove vrste i značenjskog i asocijativnog paketa koji je išao sa njim. Uostalom, šta je nakon toliko vremena ostalo od značenja koja je generisao „Seks i grad”, koliko su ona promenjena, pa i upamćena? U nastavku će pokušati da se osvetli kako se danas može evaluirati nasleđe serije „Seks i grad”, a potom i okvirno diskutovati prijem nove iteracije ove serije („I tek tako”) kod gledalaca koji su je pratili i u njenom originalnom izdanju. Ovo naknadno čitanje „starog” i aktuelna diskusija „novog” „Seks i grada” sa ispitanicima dotiče i pitanje prijema i prevođenja kulturnog teksta u lokalnom okviru, i šta je u ovdašnjem sociokulturnom miljeu (ostalo) prepoznato iz starog/novog „Seks i grada” koji je i nekada i sada emitovao sadržaj i značenja iz televizijskog i (pop)kulturnog centra gravitacije.

Bajka s elementima komedije i drame

Istraživanje je sprovedeno s gledaocima serija „Seks i grad” i „I tek tako” iz Srbije, kroz tri fokus grupe koje su održane u martu i aprilu 2022. godine.¹⁵ Svi ispitanici oba pola su zaposleni na stalnim ili povremenim poslovima, većina sa prebivalištem u Beogradu, i mogu se označiti kao pripadnici srednjeg socioekonomskog sloja ili klase. Sagovornici su u trenutku istraživanja imali od 43 do 50 godina starosti (godišta 1971.–1978., medijana starosti je 45 godina).¹⁶ Uz či-

¹⁵ Fokus grupa 1 se sastojala od četiri ispitanice (u tekstu označene kao ispitanice 1a–1d), fokus grupa 2 od četiri ispitanika (ispitanici 2a–2d), a fokus grupa 3 od četiri ispitanice i četiri ispitanika (ispitanice 3a–3d i ispitanici 3e–3h), ukupno 16 ispitanika oba pola. Nakon prve fokus grupe teme diskusije su blago modifikovane za iduće dve na osnovu iskustava sa prvom. Najdinamičnijom se pokazala treća, polno mešovita fokus grupa, a očekivano je najmanje rezultata polučila fokus grupa 2. U fokus grupi 3 učestvovala su i tri bračna para s iskustvom zajedničkog gledanja obe serije.

¹⁶ Većina ispitanika i ispitanica (njih 12) živi u bračnim ili vanbračnim zajednicama, i imaju decu od predškolskog do adolescentskog uzrasta. Svi sagovornici su rođeni i odrasli u Srbiji ili drugim postjugoslovenskim državama.

njenicu da su već gledali (u celosti ili većim delom), seriju „Seks i grad” te njen aktuelni nastavak „I tek tako”, godište gledalaca je bio drugi određujući činilac formiranja ispitaničke skupine. Svi oni su pripadnici (medijske) Generacije *X* (iks), u čijim je formativnim godinama televizija i dalje bila dominantan medij, a koji su prve sezone serije „Seks i grad” većinom ispratili dok su bili studenti ili nezaposleni, iako u srednjim ili kasnim dvadesetim godinama života (skoro svi ispitanici godišta 1975–1978). Ovaj podatak ispitaničku grupu, a i dobar deo generacije *X* u Srbiji može označiti i kao generacije produžene mladosti, koje su zbog ratnih devedesetih i tranzicionih dvehiljaditih godina kasnije počeli sa formiranjem svojih životnih projekata i početkom njihovog ostvarivanja u odnosu na svoje evropske vršnjake (Mihailović 2004, 22, 23). Originalni „Seks i grad” ispitanička je grupa većinski konzumirala u doba svoje produžene mladosti,¹⁷ da bi nastavak serije sada dočekala u srednjim godinama. U pitanju nije ispitivanje *fan base-a* ove serije, već uglavnom prosečnih gledalaca iz generacije *X* iz Srbije, a dve sagovornice bi se mogle označiti kao istinski ljubitelji, fanovi serije „Seks i grad”, i jer su jasno rekle da im je ova serija omiljena, i jer praktikuju aktivnosti koje fanovi obično rade (redovno ponovno gledanje serije, posedovanje DVD setova serije i sl.).¹⁸ Treba istaći i da se radi o konzumentima popularne kulture koji su vrlo dobro akomodirani u zapadnu televizijsku kulturu (a što bi se moglo tvrditi i za većinu ovdašnjih pripadnika generacije *X*) – na upit koja im je omiljena TV serija koju bi zasigurno ponovo gledali, svi sagovornici su naveli strane, anglosaksonske serije.¹⁹ Isto tako, televizijske navike ispitanika su u trenutku razgovora bile i dodatno intenzivirane usled dvogodišnjeg perioda češćeg boravka u kući u doba pandemije virusa Korona, i većina je čak i povećala gledanje televizijskih serija u odnosu na ranije (neki i s redovnim „bindžovanjem” i gledanjem serija na mobilnom telefonu).²⁰ Nekoliko sagovornika je navelo da

¹⁷ Detaljnije antropološke uvide o okolnostima produžene mladosti u Srbiji v. kod Mitrović (2021).

¹⁸ Npr. iskaz ispitanice 3c: „Mi kad smo bili u Njujorku, ima ona pekara gde je Keri jela one mafine sa čokoladicom – ja sam imala adresu, sećaš se [obraća se suprugu, takođe ispitaniku u fokus grupi – prim. aut.] koliko smo pešačili dok je nismo našli, a i prošli smo pored one zgrade u kojoj je živela Keri.”

¹⁹ Osim pomenutih ispitanica koje su kao omiljenu seriju istakle „Seks i grad”, navedene su npr. i „Mučke” (*Only Fools and Horses*), „Šerlok Holms” (*The Adventures of Sherlock Holmes*), „Dosije Iks” (*The X-Files*), „Odeljenje za ubistva: život na ulici” (*Homicide: Life on the Street*), „Alo, alo” (*‘Allo ‘Allo!*) i dr. Znakovito je da su redovno navođene serije iz analogne epohe televizije, koje su ispitanici pratili u adolescentnim i dvadesetim godinama života, a nikada novije serije koje takođe redovno konzumiraju.

²⁰ Serije se najčešće gledaju u svom domu u večernjim terminima, i na fokus grupama su pominjane serije koje se prate poslednjih godina, kada se ispostavilo da je većina ispitanika makar parcijalno gledala skoro sve novije serije srpske produkcije – tu

je tokom prošle godine ponovo gledalo i pojedine epizode repriza serije „Seks i grad” koje su se prikazivale na nekoliko kanala (možda kao priprema za plasiranje nastavka serije), a pominjana je i navika ponovnog gledanja starih serija (najčešće iz perioda mladosti gledaoca). U nekoliko slučajeva ponovo je gledana i serija koja je tema ovog rada, i svim sagovornicima je postavljeno najšire formulirano početno pitanje „kako i zašto ste gledali seriju ‘Seks i grad’,”²¹

Motivacija za gledanje ove serije u toku njenog originalnog prikazivanja u Srbiji u prvoj deceniji 21. veka je vrlo raznolika kada se iskazuje iz naknadne perspektive, gde su većinske tačke slaganja humor te otvorenost i inovativnost naracije serije, dok detaljniji utisci i motivi prilično divergiraju, posebno među muškim gledaocima. Jedan deo ispitanika je sa zanimanjem ispratio početak emitovanja serije „Seks i grad” koja im je bila nova za to doba, i prvenstveno komična, ali su nakon nekog vremena izgubili interesovanje za nju, često eksplicirajući da im zapleti u seriji nisu bili interesantni.²² Drugi muški gledaoci su pak nastavili sa praćenjem serije koja im je držala pažnju kroz više sezona, gde je motiv za to nekad bilo i zajedničko gledanje serije sa partnerkama.²³ Treći segment muške publike zapravo ne voli seriju „Seks i grad”, i najverovatnije je ne bi ni pratio da nije zajedničkih gledanja serije s njihovim partnerkama i suprugama.²⁴ Četvrti segment muških gledalaca, oni koji niti su gledali niti ih

se jedino poklapao izbor kod većine, i izgleda je stvorena navika da se isprate domaći dramski proizvodi.

²¹ Parafraziran naslov rada Minić i Dekić (2004). Tematski okvir razgovora na fokus grupama je parcijalno modelovan prema ovom ispitivanju publike iz 2004. godine.

²² Npr. ispitanik 2c: „Meni je to bilo ludilo kad se pojavilo, crkavali smo od smeha, Samanta je posebno bila zanimljiva i smešna. Ove ostale humorističke serije su bile dosta sterilne, a ovde je sve bilo brzo i otvoreno. Posle sam prestao da gledam, nije mi više bilo zanimljivo. Tada je u istom terminu išla i ona super serija o spletkama u televizijskoj kući, „Beggars end čuzers” [*Beggars and Choosers* – prim. aut.], i onda sam se prebacio skroz na to.”

²³ Ispitanik 3f: „Ja kad se pojavila nisam nešto gledao, a onda sam čuo da J. gleda seriju, pa sam ja onda kupio serije, i sam sve odgledao, a bio sam mnogo sam, a u drugoj samoći sam još jednom odgledao ... Nabacane razne ideje, i razni pravci i razni pogledi na društvo, i ti si to sad prvi put video, nisu postojale serije tog tipa. Ovo je prvi put da se serija bavila društvom u nekom srednjem dobu, da nisu klinci, da nije „Beverli Hills” ili nešto tog tipa. Znači ja sam gledao seriju prvo zato što je J. gledala, onda sam posle ušao u seriju jer mi je bilo zanimljivo.”

¹ispitanica 3b: „M. je prvo pljuvao kako to gledamo, kao feministička serija, a onda kad sam otišla kod njega u Rusiju oduševila sam se da ima sve kasete. I onda smo zajedno to vrteli i gledali, a posle smo gledali kad se repriziralo na Foksu.”

²⁴ Ispitanik 3e: „Ja sam bio prinuđen, meni je to bilo i malo iritantno, pogotovo u kontekstu tog vremena u kojem smo živeli, ta raskoš, te cipele što kažeš, po hiljadu dolara. Način njihove komunikacije je bio fensi, namontiran, meni to nije ležalo.”

zanima ova serija, verovatno bi bio i najbrojniji da su relevantni za temu ovog rada, pošto je i globalno „Seks i grad” okupljao većinom žensku publiku. Skoro sve sagovornice i većina sagovornika navodi da je gledala seriju i zbog njenog humorističnog i otvorenog pristupa temama – ključne reči koje su se nanovo javljale u iskazima bile su humor, zabava, nezavisnost, sloboda, svet.²⁵ Navodila se iskrenost i otvorenost serije (iskaz: „Ta sloboda u izražavanju nije postojala u serijama pre toga. Uglavnom je bio neki idealizovani pristup.”), koja je zahvaljujući humoru dobro prihvatana i u kojoj se uživalo. Iz naknadne perspektive, sagovornici asociraju „Seks i grad” sa određenom lakoćom i rasterećenošću koja je išla s ovom serijom uprkos ponekad ozbiljnim temama koje su prikazivane u njoj. I sam čin gledanja je najčešće afirmativno reminisciran, posebno u prvim godinama prikazivanja kada je serija predstavljala novinu među televizijskim proizvodima tog doba. Osim samostalno, „Seks i grad” su ispitanici gledali i sa svojim partnerima i partnerkama, prijateljima ili članovima porodica, i pominju najčešće pozitivnu atmosferu koja je bila prisutna prilikom praćenja.²⁶

Opšti utisak o seriji „Seks i grad” dvadeset godina nakon prvih gledanja većiinski budi pozitivna značenja, u određenoj meri i stoga što asocira na prošlost i doba kada je serija najintenzivnije konzumirana, odnosno (produženu) mladost ispitanika. No, mehanizmi sećanja i nostalgizacija ne mogu biti jedini faktor za formiranje ovakvog tumačenja teksta pošto je serija vrlo često konzumirana preko repriza i drugih naknadnih gledanja i u kasnijim godinama. Možda bi se pre moglo govoriti o stvaranju asocijativne veze sa proizvodom popularne kulture (produženog trajanja i konzumiranja) i određenom životnom fazom gledalaca, koja donekle podseća na povezivanje generacijske grupe putem televizijskih programa

²⁵ Ispitanica 1b: „Kratki format, paralelne priče, brz, *witty*, pun humora. I obrađivalo je neke teme koje su tebe zanimalo, pa te zanimalo kako je to u onom drugom nekom svetu...”; Ispitanik 2d: „Bilo je neopterećujuće i vrlo humoristično. I kada je neka šakaljiva ili problematična stvar u toku to se obrne na smeh, pa te opusti to na kratko. Prijalo je i da gledaš taj život u Njujorku, metropola. Mi smo jedva putovali u to vreme, kao da te prenese u drugi svet.”; Ispitanica 3a: „Nova serija, zanimljiva, u društvu se gledala. Svidalo mi se pre svega što je lepa garderoba, onda to druženje, taj stil i način druženja. Onda taj način života u Njujorku, to je sve nezavisno, sve je slobodno i ima puno mogućnosti.”; Ispitanica 3c: „Žur, provod, život, nezavisnost. I zabavno je – iako imaju probleme to je nekako humoristički prikazano, to je ono što čoveka diže.”

²⁶ Ispitanica 1c: „Ja sam gledala sa celom porodicom [smeh]. Znači sa M., više od godinu dana smo živeli kod mojih, sa mamom svakako, mislim da su svi gledali, i tata i brat. Ali svi su reagovali na taj neposredni humor, zarazni nekako. Nije dosadna sigurno bila. Bile su nekad te malo jače scene koje su nam možda bile neugodne da zajedno pogledamo. Mislim, to smo rado gledali. Nije tada ni bilo nešto mnogo sadržaja na televiziji.”; Ispitanica 3b: „Bukvalno svaki petak u Majke Jevrosime, pa onda kasnije izađemo u grad. Ja se sećam bukvalno trčim da stignem, raskrsnica tamo kod Pošte, ‘jao, moram da stignem’, uzmem flašu vina. A nismo uopšte kupovali otvarač, nego smo stalno bušili viljuškom.”

koje su gledali u detinjstvu (Matović 2021, 469, 479).²⁷ U tom smislu percepcija serije koja se i dalje ne samo pamti, nego povremeno nanovo i gleda, mnogima nudi mogućnost uživanja u poznatom i bliskom, a baziranom u ličnoj ili grupnoj prošlosti („Sad kada to posmatram, izgleda mi kao neka bajka.”). Može se reći da za pojedine gledaoce „Seks i grad” nije samo žanrovska „komedija sa elementima drame”, već i svojevrsna (generacijska) bajka, sa elementima komedije i drame.

Dalja diskusija koja se doticala percipiranih tema serije i likova u njoj očekivano je zakomplikovala (generacijsku) „bajku”, koju su sagovornici različito čitali, najčešće prepoznajući bilo dramske bilo komične elemente u seriji. Većina muških gledalaca u seriji ističe žovijalni i laki element, a njenu temu vidi kao zabavnu („Četiri drugarice i njihove dogodovštine”), dok je većina sagovornica isticala dramske elemente i životna pitanja kao teme serijala („Priateljstvo.”; „Priateljstvo, ali i život u celini.”). Ova divergencija je sasvim očekivana i stoga što serija sa četiri glavne junakinje pripovedana iz ženskog rakursa zaista predstavlja vrstu „ženskog žanra” (v. Grdešić 2006), a čega su muški ispitanici uglavnom i svesni („cela serija je iz ženskog ugla, ti svi pojmovi o seksu, nijedan muški lik da se pojavljuje da komentariše”). Sagovornice su kao teme serije većinom navodile muško-ženske i prijateljske odnose ili život samostalnih žena, dok je seksualni ili društveni život kao tema bio po njima sekundaran, iako ne i nebitan. Kao što je i ranije prikazano (Minić i Dekić 2004), i u ovoj skupini je bila česta identifikacija sa ženskim likovima i događanjima u seriji, a u iskazima je ona ponekad izražavana u prošlom vremenu.²⁸ Za razliku od većeg dela ispitanika, ispitanice u razgovoru uglavnom nisu videle kulturnu i finansijsko-materijalnu razdaljinu između Beograda i Njujorka kao posebno značajnu, pošto su se povezivale sa likovima i dešavanjima u seriji na drugim nivoima. Slika Njujorka i potrošačkog životnog stila junaka serije je kod većine ispitanika viđena kao ekscesivni konzumerizam i bahaćenje („fensi život, suviše izvikan način života”, „prikazana je jedna klasa sa parama koja živi tamo”), dok su ispitanice

²⁷ U ovom slučaju moglo bi se raditi o asocijaciji na period (produžene) mladosti, pre ulaska u doba opterećeno porodičnim i poslovnim obavezama – ispitanica 3c: „I nikog ne prikazuju da radi u kancelariji deset sati. I to je zabluda velika, jer smo mi tad studirali, i nismo u stvari bili svesni šta nas čeka. Da neće biti *sex and the city*.”

²⁸ Ispitanica 1a: „Pazi, ja u 25 minuta mogu da vidim barem jednu situaciju sa kojom mogu totalno da se povežem u fazonu muško-ženskih odnosa i koje se posle prepričavaju i mi to poredimo sa nekim našim situacijama.(...) Mogu da se povežem kad one idu da kupuju lažne torbice. Pa kad moraju da izađu u neki klub pa da znaju lozinku.”; Ispitanica 3b: „Druženje i odnosi sa partnerima i između njih, život tih intelektualki, srednjeg sloja, kako žive u nekom većem gradu, i zato smo se mi i identifikovale..Mi smo se poistovetili sa njima, mi smo bile malo mlađe od njih, kao smo mogli da vidimo šta nas nešto očekuje kad završimo fakultet.”; Ispitanica 3a: „Dosta i odnosi muško-ženski, taj momenat da je jako teško naći neku normalnu osobu da prosto budeš u vezi sa njom, što generalno može da se preslika na naš život u Beogradu u to vreme.”

bile rezervisanije sa takvim kvalifikacijama, i u dobroj meri fascinirane viđenim modnim stilovima, potrošnjom i socijalnim životom prikazanim u seriji.

Kao pažljiviji pratioci serije, sagovornice su mnogo više raspravljale o zapletima i sporednim likovima u seriji koji su većini muških ispitanika najčešće izmicali, no prilikom evociranja određenih scena ili događaja, u svim fokus grupama se javljalo prepoznavanje pojedinih momenata, često praćeno smehom i odobravanjem, što je potvrđivalo inicijalno iskazane utiske o seriji kao nečemu otvorenom i vedrom. Bez obzira na to da li „Seks i grad” percipiraju kao žovijalnu i banalnu zabavnu seriju (na jednom kraju skale) ili seriju koja diskutuje ozbiljna životna pitanja (na drugom kraju), za sve ispitanike ona očito predstavlja manje ili više bitan segment pop-kulturnog iskustva, pošto su im svima poznate mnoge kulturalne reference na ovu seriju. Dodatno, kod ovdašnje generacije X „Seks i grad” se asocira sa pojedinim formama ženske socijalizacije, ili čak ponekad smatra i njihovim iskonom,²⁹ a serija je do danas čest označitelj za sofisticirano žensko druženje u javnosti ili „ženske izlaske”,³⁰ pa se potencijalno može govoriti i o kulturnom i socijalnom uticaju koji je serija izvršila u ovdašnjem miljeu. Moglo bi se reći da postoji određena deljena generacijska semantika vezana za seriju „Seks i grad”, svakako među ispitanicima u ovom istraživanju koji su ovaj globalni medijski tekst najčešće susreli pred sam početak svog zrelog doba.³¹

„Seks i grad”, drugi put

Produženi život serije „Seks i grad” u vidu njenog nastavka naslovljenog „I tek tako...” ispratili su svi ispitanici, neki među njima i s priličnim iščekivanjem. Većina je ovu seriju gledala porodično, a manji deo s prijateljima ili sami. Očekivano, sagovornice su bile više entuzijastične oko nastavka popularne serije, a većina sagovornika je nju gledala zajedno sa svojim partnerkama ili suprugama. Poslednja epizoda serije emitovana je 3. februara 2022. no većina ispitaničke grupe nije odgledala seriju do kraja. Zapravo, većina nije gledala više od polovine epizoda, i za sada je odustala od daljeg konzumiranja „Seks i grada” 2.0.

²⁹ Ispitanica 3c: „Model ponašanja, ono drugarice idu na ručak i to – to danas postoji zahvaljujući ‘Seks i gradu’, pre toga nije postojalo u tom obliku. Jesu se družile žene, ali ne na ovaj način. Ti danas kad prođeš onom Beton halom ti ćeš bukvalno da vidiš *Sex and the city*.”

³⁰ Ispitanica 1d: „Sada npr. kada smo skoro išle u jedan japanski lokal da jedemo suši i pijemo koktele, mi smo rekli to je kao da je iz ‘Seks i grad’.”

³¹ Generacijska semantika nastaje u generacijskom diskursu i omogućava stvaranje generacijske svesti – vremenski i slučajni susreti između pripadnika iste generacije u različitim periodima i društvenim kontekstima transformišu se u generacijske semantike (Matović 2021, 462).

Slab prijem serije produženog trajanja među ispitanicima donekle korespondira s ranije pominjanim medijskim reakcijama na seriju. Na diskusijama su se najviše pominjala pitanja roda i starenja, koja su ispitanici uočili kao najistaknutije u odgledanim epizodama. Većina je komentarisala dešavanja u seriji koja se tiču roda³², koja oko polovine ispitanika oba pola percipira i kao glavnu temu serijala. Nekoliko njih je smatralo da se radi i o strateškom plasiranju rodne tematike kroz seriju (upotrebljavani su pojmovi poput džender svet, propaganda, politička korektnost, *identity politics*), koja je katkad i odbojno komentarisana.³³ U toku razgovora se ispostavilo da velika većina sagovornika zapravo ne zna za koncept rodne nebinarnosti ili aktuelnu javnu diskusiju oko pitanja roda u SAD i drugim zapadnim zemljama,³⁴ a zanimljivo je da su pojedini ispitanici do sada na rodnu nebinarnost nailazili samo u stranim serijama (konkretno je pominjana serija *Billions*). Imajući u vidu da u Srbiji do sada nije bilo prave rasprave i pominjanja ovih pitanja u glavnim medijima i najširoj javnosti, nije iznenađujuće da su nebinarni likovi u seriji i sa njima povezani zapleti izazvali najveću pažnju i svojevrsno iznenađenje, pa i percepciju da rod predstavlja glavnu temu serije ili jednu od glavnih.

Kao prominentna tačka diskusije javilo se i pitanje starenja i sazrevanja koje provejava i kao svojevrsni lajtmotiv serije „I tek tako”. Zapleti koji se tiču smrti u porodici, bolesti, fizičkog izgleda žena u pedesetim godinama života i sl., viđeni su kao iznenađujuće brojni, ali većinom nisu problematizovani pošto su oni gledani i u drugim popularnim televizijskim formama, no deo ispitanika nije očekivao da će se tome posvetiti tolika pažnja u nastavku serije „Seks i grad”. Manjina ispitanika koji su i istinski fanovi originalne serije su se najpovoljnije izražavali o predstavljanju ovakvih tema u nastavku, i čini se da je jedino njih ova vrsta dramatizacije zaista zainteresovala.³⁵ Tematizovanje starenja ili poro-

³² Odnosno džendera kako su se svi listom izrazili, koristeći engleski izraz za pojam roda – ispitanici zapravo ne poznaju i ne koriste pojam rod s ovim značenjem na našem jeziku, već im je pojam više poznat na engleskom.

³³ Ispitanica 1a: „To se pretvorilo u politički korektni traktat o tome kakve su *gender roles* u savremenom svetu i kakvih sve džendera ima kojih nije bilo.”; Ispitanik 3c: „Ja ne volim uopšte sad u serijama nove tendencije, uvodi se srednji rod, problem identiteta deteta kod Šarlot. Kao i ranije, samo to ranije nisam primećivao. Kao što je to ranije bio feminizam, sad to ide još šire, degradacija društva još gora.”

³⁴ Ispitanica 1b: „Da, to je ta reč, kažu CIS. Ja reko’ – daj Gugl. Saznali smo za reč CIS žena, uopšte nismo znale šta je to.”

³⁵ Ispitanica 3c: „U prvom delu serije bilo je mladi smo, provod, jurimo da nađemo osobu svog života, i to je cilj, znači provod, zezanje. A sad su nakon dvadeset godina realni problemi sa kojim se susreću žene. Kad je Zverka umro i desio se problem sa testamentom, meni je to šok bio. Znači realno je, dešava se. Ovo što kažete da je Miranda kliknula, prevrnula se – dešava se. Onda odnos majke sa sinom, ti novi odnosi, sad ti

dičnih odnosa u seriji nije pobudila pažnju većine, a izgleda da ih je i obeshrabrila da nastave sa gledanjem serije koja im se ne čini dovoljno interesantnom. Često je pominjano kako je serija slabo dramaturški odrađena, da su dijalozi između likova dosadni ili izveštačeni, da nema humora (ili da im taj humor nije dobro legao), i nekoliko puta je komentarisano kako se vidi da je nastavak serije snimljen „na brzinu” i isključivo zbog zarade. Generalno ozbiljniji ton ove serije u odnosu na njen original izgleda nije pao na plodno tlo, i doveo je do izvesnog razočaranja („I Stenford je umro, sve se srušilo”), možda i stoga što se očekivao ponovni doživljaj ranijeg iskustva i utisaka („ono ranije je bio pravi ‘Seks i grad’,”).³⁶ Većinu iz ispitaničke grupe serija „I tek tako” nije uspela da zainteresuje („nemam za šta da se uhvatim”), i čini se da prikazani novi život starih junaka „Seks i grada” u pedesetim i šesdesetim godinama nije to što su možda očekivali da vide („nema ni seksa ni grada”).

Opšte slaganje kod svih sagovornika, bez obzira na to da li im se nastavak kultne serije svideo ili nije, jeste oko toga da je on ozbiljniji i manje duhovit od „originala”. Kolektivne reminiscencije na originalni serijal su poglavito povezane sa njegovim zabavnim i humorističkim karakterom, i osećajem neopтереćenosti koji je išao uz bilo koju tematizaciju ili zaplet koji se pratio. „I tek tako” je izgleda izokrenuo taj percipirani model, i servirao više „opterećenosti” ozbiljnim temama, a ublažio ili smanjio komični diskurs (svakako su ispitanici ukazali na manjak humora ili na, po njima, loš humor). Otud možda proizlazi i rezervisan prijem kod ispitanika³⁷ – i originalni „Seks i grad” je takođe dramatisovao, makar manje frekventno, i teške teme (uključujući i bolest), a redovno kontroverzne (i u ovdašnjoj javnosti tabuizirane i nepoznate),³⁸ ali, kako se

imaš sina koji dovodi devojku u kuću. Znači prešlo se na neke druge teme, njima nije više fokus na seksu i zabavi, nego na njihovoj okolini.”

Ispitanica 3b: „Meni je super što su one omatorile. To su likovi koji su glumili pre dvadeset godina. To što smo se mi identifikovali sa njima, mi tačno sada vidimo to nas čeka za nekih sedam, osam godina. Uopšte nisu više izlasci, muvanje, sada pokazuju njihovu egzistenciju.”

Ispitanica 3c: „Dobro si ovo rekla. Neke moje kolegice kažu ‘ne mogu da gledam, jao, kako su propale, ostarile...’ Izvini – imaš problem sa starenjem. Meni osoba koja to kaže ima problem sa starenjem, pa naravno da su ostarile.”

³⁶ Ispitanik 2c: „Nekako je turborna atmosfera uprkos tim kao šalama, čini mi se kao i da su boje sivlje u seriji, kao da je kamera nameštena na moud nekog starog evropskog filma.”

³⁷ Dakako, i činjenica da nastavak kultne serije ima svoje dramaturške i druge mane (koje su evidentirane i kod strane televizijske kritike i drugih medijskih poslenika) može da bude relevantan, no kako analiza sadržaja serije nije primarni cilj ovog teksta (već njen odjek među ispitanicima), potencijalno detaljno čitanje medijskog teksta na ovom mestu ne može dati razrešenje.

³⁸ Što se ponekad jasno iskazuje i iz današnje perspektive – ispitanica 1c: „,,Na osnovu najava o seriji pre njenog prikazivanja, to je bio izazov za moje patrijarhalno

percipira iz naknadne perspektive, filovane sa više humora i kroz jasni komični diskurs. „Novi” „Seks i grad” je na žanrovskom polju po svemu sudeći više skliznuo u oblast drame izmičući iz svog ranije ipak dominantnijeg humorističkog polja, i umesto komedije s elementima drame postao drama s elementima komedije (ili prema tradicionalnoj netelevizijskoj karakterizaciji – tragikomedija). Moguće da je kod mnogih redovnih gledalaca originalnog serijala ova tranzicija izazvala zbunjenost ili čak nelagodu. Kod pripadnika generacije X u Srbiji koji „stari” „Seks i grad” percipiraju i kao nešto manje ili više voljeno, ali familijarizovano i godinama unazad poznato, nastavak serije je doneo nove i nepoznate koncepte i povećanu dozu ozbiljnih tema, a izgleda bez dovoljne doze zabave i humora – generacijska bajka nije dobila svoj produžetak.

Zaključna razmatranja

Televizijska serija „Seks i grad” je jedan od istaknutih proizvoda globalne popularne kulture 21. veka, koji je sazrevao istovremeno s pripadnicima generacije X, a nakon skoro dvadeset godina (povremenog) gledanja repriza, tematskih filmova, drugih medijskih derivata (te doživljavanja i korišćenja kulturnih referenci na seriju), televizijska industrija je izbacila proizvod koji bi trebao da kapitalizuje stečenu kulturnu bliskost publike sa serijom. „Seks i grad” u dobroj meri predstavlja i televizijski proizvod asociran sa svojom epohom, a to bi se delimično moglo tvrditi i u ovdašnjem kontekstu. Prikazivana u Srbiji od početka 2002. godine, ova serija je bila emitovana u tranzicijskoj atmosferi ekonomske i političke neizvesnosti i male mobilnosti stanovništva van zemlje, i bila jedan od imaginarnih TV prozora u affluentan i glamurozan svet turbokapitalizma sa zaista dobrim stajlingom. Teme iz serije koje su tada bile inovativne, a ponekad i tabuizirane u javnom diskursu, u međuvremenu su najčešće postale uobičajene. Šta je pre dvadeset godina predstavljalo šokantno i otvoreno pripovedanje o prvenstveno ženskoj seksualnosti (i međuljudskim odnosima uopšte), danas izgleda kao naivna i nevinna priča kada se uporedi sa sveopštom seksualizacijom (pa i pornografizacijom) medijske sfere i izvan dramskih televizijskih proizvoda. Kako seksa (pa i grada) sada ima u izobilju (makar na televiziji i internetu), od starog „Saksa i grada” su ostale kulturne reference i poneki običaj, najčešće da se prijateljice pakupe u provod izvan kuće. Ljubiteljima serije su ostale i priče i anegdote koje pamte iz serije, a pripadnicima ovdašnje medijske generacije X, koji su manje ili više pratili „Seks i grad”, asocijacije na seriju iz njihove (produžene) mladosti – većina konkretnih dešavanja iz serije je zaboravljena, ali je ostao najčešće pozitivan utisak i smeh, koga verovatno više ima

vaspitanje, i svačije, ali odmah sam posle ukačila.” Takođe v. iskaze sagovornica u Mičić i Dekić 2004.

u reminiscencijama nego što ga je zaista bilo ranije. Čak i kod gledalaca kojima „Seks i grad” možda nije bio simpatičan, ostala je referenca koja je drugima iz njihove okoline (često iz slične generacije), bitna, i deo šireg popkulturnog iskustva iz kasnog medijski formativnog perioda. Produženo trajanje ove serije u vidu njenog aktuelnog nastavka „I tek tako...” izgleda nije dodalo novi element u ovo televizijsko i kulturno iskustvo – domaćoj staroj publici serije „Seks i grad” njen nastavak je po svemu sudeći ponudio u ovom trenutku previše novog, nepoznatog i ozbiljnog, a i to bez dovoljno smeha.

Reference

- Akass, Kim and Janet McCabe, eds. 2004. *Reading 'Sex and the City'*. London: I. B. Tauris.
- Allrath, Gaby, Marion Gymnich, and Carola Surkamp. 2005. “Introduction: Towards a Narratology of TV Series.” In *Narrative Strategies in Television Series*, edited by G. Allrath and M. Gymnich, 1–43. Basingstoke – New York: Palgrave MacMillan. DOI: 10.1057/9780230501003_1.
- Barker, Chris. 2000. *Cultural Studies: Theory and Practice*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications.
- Bulc, Gregor. 2004. *Proizvodnja kulture. Vloga in pomen kulturnih posrednikov*. Maribor: Subkulturni azil.
- Erdei, Ildiko. 2020. *Moderni život u udarnom terminu*. Beograd: Evoluta.
- Fiske, John. 1987. *Television Culture*. London – New York: Routledge.
- Fiske, John. 1990. *Introduction to Communication Studies*. London – New York: Routledge.
- Fiske, John and John Hartley. 1996. *Reading Television*. London – New York: Routledge.
- Gavrilović, Ljiljana. 2011. „Bafi ubica vampira: superheroina, ali ne u Srbiji.” *Etnoantropološki problemi* 6 (2): 413–428. <https://doi.org/10.21301/EAP.v6i2.7>
- Grdešić, Maša. 2006. „Seks i grad – (a)političnost ženski žanrova.” *Hrvatski filmski ljetopis* 46: 32–42.
- Hall, Stuart. 1997. “Encoding, Decoding.” In *The Cultural Studies Reader*, edited by S. During, 97–113. London – New York: Routledge.
- Jovanović, Aleksandra. 2016. „Sex nad the city: multimodalna semiotička analiza savremenih rodnih identiteta.” *Zbornik radova FDU* 29: 235–255.
- Kosanović, Silvana. 2008. „Suvremene muško-ženske konstrukcije u američkim televizijskim serijama *Seks i grad*, *Kućanice* i *Vatreni dečki*.” *Medijska istraživanja* 14/2: 87–102.
- Kovačević, Ivan i Marija Brujić. 2014. „Ljubav na prvi pogled – TV serije: uvod u antropološku analizu.” *Etnoantropološki problemi* 9 (2): 395–415. <https://doi.org/10.21301/EAP.v9i2.7>
- Matović, Marijana. 2021. „Medijske generacije u Srbiji.” *Etnoantropološki problemi* 16 (2): 459–490. <https://doi.org/10.21301/eap.v16i2.6>.
- Mihailović, Srećko. 2004. *Oduzimanje budućnosti: Omladina Srbije u vodama tranzicije*. Beograd: Centar za proučavanje alternativa.
- Minić, Danica i Slobodanka Dekić. 2004. „Da li mačke jedu lice? Kako i zašto smo gledale seriju *Seks i grad*.” *Genero Special Edition – Women and Media*: 63–84.
- Mitrović, Katarina. 2021. „Fenomen ‘produžene mladosti’ u Beogradu: etnološko-antropološka analiza”, doktorska disertacija. Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu.

- Radović, Srđan. 2002. „Kulturna značenja televizijskog programa kao teksta”, diplomski rad. Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Škokić, Tea. 2006. „Seks i grad::transformacija intimnosti u kontekstu urbanog prostora.” U *Mesto in trg na meji/Grad i trg na granici*, uredili A. Krošelj Černelić i dr., 281–287. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.
- Šovanec, Stefani. 2015. „Predstavljanje uspeha u serijama ‘Lisice’ i ‘Seks i grad.’” *CM: Communication and Media Journal* 35: 33–58. <https://doi.org/10.5937/comman10-9710>.
- Veseljević Jerković, Selma. 2012. „‘Ti si superžena’: nova ženstvenost u popularnoj kulturi.” *Genero* 16: 117–140.
- Wilson, Stan Le Roy. 1993. *Mass Media/Mass Culture*. New York: McGraw-Hill.
- Žikić, Bojan. 2022. „Vampir kao model kulturne drugosti u televizijskoj seriji ‘Šta radimo u senci.’” *Etnoantropološki problemi* 17 (1): 23–53. <https://doi.org/10.21301/eap.v17i1.1>.

Srđjan Radović

The Institute of Ethnography SASA, Belgrade, Serbia
srdjan.radovic@ei.sanu.ac.rs

*Sex and the City, Then and Now:
The Reception of a TV Series of Extended Duration
by a Generation of Extended Youth*

One of the most popular TV series of the 21st century, *Sex and the City*, continues to have a significant media and cultural impact to this day, as shown by the production of two films which are thematically a continuation of the series, and a 2021 sequel series (*And Just Like That...*). In terms of genre, this series could be defined as hybrid (postmodern); its postmodern characteristics are also apparent in its considerable intertextuality and spilling over into other segments of culture, while its recycling and new iterations have given it a new lease on life, so that *Sex and the City* could be termed a series of extended duration. This paper discusses the two decades long public life of this media text, as well as the reception of the original series and its sequel in the local Serbian context. Particular focus is placed on the reception of the *Sex and the City* phenomenon by members of the media generation X in Serbia, on how much of an imprint the series has made, and what meanings and values are associated with it. The study was conducted with three focus groups, and the respondents can be characterized as members of a generation of extended youth, who originally watched the series in their late media formative period. Based on discussions with respondents, the reception of the recent sequel of this series (*And Just Like That...*) is also analyzed in order to shed light on the question of the possible creation and content of generational semantics relating to this element of TV culture.

Twenty years after it first aired in Serbia, *Sex and the City* continues to be a highly recognizable product of television culture, and among local members of generation X there are numerous cultural references to the series, regardless of whether the viewers are fans or critics of the series. Among respondents there is a divergence in the perception both of the original series and of its sequel (most frequently related to the respondent's sex), with almost universal agreement regarding the open and humorous character of the original media text, which, however, has not been recognized in the current sequel. It can be said that the original series continues to represent a significant segment of this media generation's pop culture experience, while its latest iteration appears not to have added new elements to this experience among respondents.

Key words: *Sex and the City*, *And Just Like That*, TV series, television culture, reception of series

*Sex and the City, autrefois et maintenant:
la réception d'une série de durée prolongée
chez une génération de jeunesse prolongée*

Une des séries les plus populaires au 21e siècle, *Sex and the City*, ne cesse d'exercer depuis ses débuts jusqu'à nos jours une influence culturelle et médiatique importante, visible aussi dans la production de films thématiques, puis dans la suite de cette série (*And Just Like That ...*) de 2021. Dans ce travail est discutée la vie publique de ce texte médiatique longue de deux décennies, ainsi que la réception de cette série originale et de sa suite dans le contexte local en Serbie. En particulier sont examinées la réception du phénomène de *Sex and the City* parmi les représentants de la génération médiatique X en Serbie, les nombreuses traces qu'elle a laissées, puis les significations et les valeurs qui s'y rattachent. Suite à des entretiens avec des interrogés est aussi analysée la réception de la suite récente de cette série (*And Just Like That...*), ce par quoi on tente d'élucider également la question de la création et du contenu éventuels de la sémantique générationnelle liée à cet élément de la culture télévisuelle.

Mots clés: *Sex and the City*, *And Just Like That*, séries télévisées, culture télévisuelle, réception de la série

Primljeno / Received: 21.04.2022

Prihvaćeno / Accepted for publication: 30.05.2022